

“Gaaf naar huis, de Keizer is al gepasseerd”

Vooraf was bekend welke route Napoleon ongeveer zou volgen, maar niet precies. Daarom hadden veel dorpen en steden de opdracht gekregen alles in gereedheid te brengen voor het geval de keizer daarlangs zou komen, of zelfs misschien halt zou houden. De teleurstelling is groot bij MAIRES en notabelen als blijkt dat alles voor niets is geweest.

DOOR ANJA KRABBen

Nanning van Foreest van Petten (1756-1828), burgemeester van Alkmaar en Gijsbert Fontein Verschuur (1764-1838), onderprefect van het Departement van de Zuiderzee zijn geheel gereed op 15 oktober 1811 om Napoleon in stijl te ontvangen. Fontein Verschuur rijdt zelfs naar Beverwijk om de keizer tegemoet te gaan en hem een deel van de reis te kunnen vergezellen. Groot is de teleurstelling als hij daar verneemt dat de keizer een andere route naar Den Helder heeft genomen. Onmiddellijk spoedt hij zich naar Den Helder om de keizer daar op te wachten.

slingers van groen aan elkaar verbonden. Fontein Verschuur is er klaar voor en heeft zelfs een duur ledikant met wit damasten gordijnen uit Amsterdam laten komen – hij rekt op een keizerlijke overnachting in zijn huis (De Dieu; genoemd naar de architect Carel de Dieu (1700-1789)) aan de Langestraat – en heeft daar een tafel laten dekken waaraan zestig (!) personen kunnen aanzitten. Speciaal voor het hoge bezoek heeft de gemeente een vergulde stadssleutel laten maken.

Al om acht uur die ochtend begeben burgemeester en gemeenteraad, voorafgegaan door muziek en begeleid door geestelijken en de Nationale Garde, zich buiten de stad om de keizer daar op te wachten. Tegen half elf komt er een koerier die meldt dat Napoleon (voorlopig) niet komt, het gezelschap druift af. Plotseling verschijnt om twaalf uur Fontein Verschuur vanuit Den Helder met de heuglijke mededeling dat de keizer binnen een uur in Alkmaar zal zijn. Het wordt één uur, geen keizer. Het wordt twee uur, nog niets. Men blijft hardnekkig wachten, drie uur, nog steeds niets. Totdat, ja hoor, om vier uur Napoleon toch eindelijk aankomt bij de Friese poort. Zo lang gewacht, maar eindelijk wordt de belofte ingelost. Of toch niet? Nauwelijks. Napoleon neemt nog net de stadssleutel aan (die nu te bewonderen is in het stadhuis van Alkmaar), de maire kan nog snel enkele welkomstwoorden uiten, maar de keizer verlaat geen moment zijn koets, slaat het aanbod te blijven over-

nachten af, rijdt de stad in naar de Houttil, om de paarden te verwisselen, en vertrekt weer, om via Beverwijk en Bloemendaal terug naar Amsterdam te gaan en in het Paleis op de Dam te overnachten. Hodenpijl: ‘Het schijnt dat de Keizer nu genoeg had van al dat eerbetoen en ook niet te best gehumeurd was, althans na zijn halt in de Houttil, waarmee ongeveer 10 minuten waren gemoeid geweest, reed hij zo hard mogelijk weg. De geestelijken stonden voor het stadhuis, alwaar zij wel een rijtuig voorbij zagen snellen, maar zonder te weten dat de Keizer daarin zat. Hen ziende, moet hij, naar beweerd wordt, een kleine buiging voor hen gemaakt hebben. Daarna kwam Verschuur aansnellen, die van spijt de tranen uit de ogen moest wisselen en zeide: “Vrienden gaat naar huis, de Keizer is al gepasseerd.”’

Het was één grote teleurstelling. Er werd die avond door sommige burgers nog wel speciaal ‘verlicht’, maar van gemeentewege liet men de geplande ‘illuminatie’ voor wat het was. Tot overmaat van ramp, aldus Hodenpijl ‘kreeg men die avond nog 500 man cavalerie binnen de stad, die er vrij wat onrust aanrichtten.’

De *Alkmaarsche Courant* kon er later wel de spot mee drijven: ‘Heden omtrent vier uren nademiddag, hadden wij het geluk Z.M. den keizer en Koning alhier te zien passeeren.’ In Beverwijk vond een overeenkomstig tafereel plaats. De keizer hield even halt, tweemaal zelfs; eerst aan de Grote Hout-

Edam in de 18e eeuw (Noord-Hollands Archief)

Op 17 oktober blijkt dat de route terug naar Amsterdam wel via Alkmaar zal gaan. Dit betekent echter dat de keizer vanaf de andere kant de stad zal naderen en de ereboog moet worden verplaatst van de Kenemerpoort naar de Friese Poort (beide poorten bestaan niet meer). Snel wordt de dijk versierd met bogen, deze worden met

Stadspoort de Nieuwe Poort te Monnickendam in de 18e eeuw (Noord-Hollands Archief)

'De Vriesse Poort te Alkmaar', prent uit 1783. De Friese Poort is afgebroken in 1834 (Noord-Hollands Archief)

weg en daarna aan de Breestraat. Hoort op beide plekken de gemeentelijke autoriteiten aan, die zich hadden verdeeld over de twee plekken, stelde wat vragen over de bevolking en de gemeente, en spoedde zich weer verder.

Stadssleutels geweigerd

In Monnickendam, Edam en Hoorn was het niet anders. Of misschien nog iets erger. In Edam, waar de keizer op 15 oktober rond elf uur aankwam bij de Monnickendammerpoort (zo staat in een schrijven van de maire van Edam aan de onderprefect) werden de stadssleutels door de keizer 'gratieuselijk gerefuseerd' (gracieuus geweigerd). De keizer reed voort, terwijl binnen de poort onder anderen klaar stonden: 'een Corps d'Elite uit de Nationale Garde daartoe expresselijk uitgekozen, de verdere genodigde burgerij en de beampten der Keizerlijke Douane, een rij van 12 maagden, alle zeer net in het wit gekleed met blommenmandjes.' Even buiten Monnickendam, aan de stadsgrens, heeft de maire de keizer nog wel kunnen toespreken, maar dat was dan ook alles. Ook hier stond iedereen klaar. Vermeldenswaardig zijn zes jongens en zes meisjes van het eiland Marken, waarvan sommigen in bruidskostuum waren gehuld en anderen in traditionele klederdracht, en mevrouw Nobel- Boterkoper die een bedrag van 500 franc had ingezameld dat ze aan de keizer had willen overhandigen voor deelname

in de 'Societeit van Moederlijke voorzorg'. De maire van Monnickendam had vooraf nog naar zijn collega van Marken geschreven dat de boot waarmee de jongelui over zouden komen 'een van de beste' moest zijn, voor het geval 'de Majesteit mogt verkiezen het eiland in persoon te bezoeken.' Ook daar is het niet van gekomen. In het blad van de historische Vereniging Oud Monnickendam zijn door de jaren heen diverse artikelen verschenen over het onderwerp 'is Napoleon nu wél of níet in het stadje geweest?' In 1982 heeft de heer Appel overtuigend aangetoond dat de keizer – helaas – nooit in Monnickendam is geweest, laat staan er de nacht heeft doorgebracht, maar dat weerhoudt een groot hotel in diezelfde plaats er niet van trots op hun site te vermelden dat

Historische verenigingen en Napoleonpublicaties

Veelzeggende titels hebben de artikelen in de bladen van historische verenigingen: 'Passeerde Napoleon Monnickendam op de 15 oktober 1811 's morgens tussen half tien en half elf zonder dat iemand hem zag?' (L. Appel in het jaarboekje van Vereniging Oud-Monnickendam, 1982.)

'Waarom Napoleon Monnickendam in 1811 "rechts" liet liggen (waardoor hij het orgelspel miste!?)', van Charles Groot, em. Predikant en stadshistoricus Monnickendam. (Jaarboek Vereniging Oud-Monnickendam, 2011.)

'Bezoek Napoleon aan Edam ondanks hoge kosten faliekante mislukking' (Hermien de Bruijn in *Oud Edam* # 1, 2008.)

'Napoleon in Heemstede; drie maanden van intensieve voorbereiding voor passage van de keizer op 24 oktober 1811 van 10.15 tot 10.45 uur' (Hans Krol in *Heerlijkheden*, blad van Vereniging Oud-Heemstede-Bennebroek, # 58, 1988. Een citaat: 'De heren namen hun steek af en bogen diep, zodat ze hooguit een glimp van Napoleon hebben opgevangen.')

Ook geraadpleegd: Siem Koerse, 'Napoleon en Monnickendam', in jaarboek Vereniging Oud-Monnickendam, 2009 en E.H.P. Cordfunke, 'Napoleon in Alkmaar', in *Alkmaars Jaarboekje*, 1967.

ook Napoleon Bonaparte bij hen te gast is geweest.

Soms doet het pijn deze 'waargebeurde' verhalen te ontcrachten, niet omdat het tot minder clientèle bij hotels zal leiden, maar omdat ze zo mooi zijn. Zoals het verhaal over het 'bezoek van Napoleon' aan de Krijtmolen in (nu) Amsterdam-Noord.

Napoleon zou hier langs zijn gekomen op weg naar Broek in Waterland. Dat is zo goed als onmogelijk, omdat er in 1811 geen weg van Amsterdam naar Broek in Waterland langs deze molen liep. Wel lag daar de ringvaart van de Buikslootermeer. Wellicht heeft de keizer vanaf de overkant een blik geworpen op de molen. De huidige molenaar Harm-Ydo Hilberdink vertelt: "Toen ik molenaar werd, twintig jaar geleden, zat Jan Weggelaar in het bestuur van de molen. Deze man was deskundig op het gebied van heemkunde en specialist op het gebied van molens. Hij gaf veel lezingen, ook over de Krijtmolen. Steevast vertelde hij het verhaal dat Napoleon bij de molen is geweest. Onderweg naar Broek in Waterland zou hij met de koets langs de molen zijn gekomen en opdracht hebben gegeven de koets te laten stoppen. Hij is uitgestapt en heeft een blik door de grote deuren aan de voorzijde geworpen. In die tijd was het nogal een stofboel tijdens het malen, zeker als de deuren openstonden, en om zijn uniform niet vies te laten worden is hij niet naar binnen gegaan, de koets weer ingestapt en verdergereden. Ik kan me voorstellen dat dit voorval voor de molenaars en knechten op de molen een enorm moment geweest moet zijn en daarom steeds weer is verder verteld." Ook Appel, schrijft hij zelf, was het heel wat waard was geweest het bewijs te kunnen leveren dat de keizer Monnickendam wél had bezocht. Maar helaas. Appel: 'Napoleon was de inspirator van zoveel verschillende en grootse gebeurtenissen, dat vele auteurs die over hem schreven hem een levensduur van 200 jaren hebben toegedicht, met onder andere een bezoek aan Monnickendam.' ■